

Ljiljana KOLENIĆ
Pedagoški fakultet u Osijeku
L. Jägera 9, HR-31000 Osijek

MORFOLOŠKA PRILAGODBA TUĐICA U OSJEČKOM STUDENTSKOM ŽARGONU

Članak govori o morfološkoj prilagodbi tuđica koje su ušle u osječki studentski žargon. Ponajviše je tuđica iz engleskoga i njemačkoga jezika, ali ima i iz drugih. Većina se tuđica prilagodila hrvatom morfološkom sustavu. Premda je osnova tih riječi tuđa, njihova je morfologija hrvatska. Iznimku čini nekoliko pridjeva.

Svake godine osječki studenti studija Hrvatskoga jezika i književnosti sastavljaju rječnik žargona što ih rabe u svakodnevnoj komunikaciji. Neki se žargonizmi ponavljaju iz godine u godinu, ali svake godine pojavi se neki novi. Oni koji se često ponavljaju postali su dijelom općega leksika, kao što su *štreber* 'onaj tko mnogo uči, onaj tko uči s nerazumijevanjem', *super* 'izvršno, izvrstan', *tulum* 'bučna proslava', *šljaka* 'posao'. U posljednje vrijeme vrlo je čest žargonizam *bed* 'loše' i *brijati* 'dobro se zabavljati'. Posljednji žargonizam, *brijati*, teško je protumačiti jer je mnogoznačan i ponekad se rabi jednostavno kao poštapalica. Za neke se pojmove rabe i višečlani izričaji. Tako se za alkoholičara kaže da je *Bádelov manèken*, za provoditi se *ići u šđkove*, za policajca *plávi ándeo* i sl. Neki su žargonizmi zaboravljeni (primjerice *búbanj* u značenju 'napad granatama na grad'). Često se i vrste pića i napitaka pojavljuju kao žargonizmi. Tako se *Coca-cola* naziva *kokakòlija* ili *còca*, *Fanta* *fantázija*, *fantazúka*, pivo često dobiva nazive prema nazivu proizvoda: *Óžujak* (od Ožujsko pivo), *Kárlovac* (od Karlovačko pivo) ili se jednostavno zove općom imenicom *pívkán*. Ovdje nisam uspoređivala osječki studentski žargon sa zagrebačkim ili splitskim, premda studenti znaju i za te razlike. Prema istraživanju osječkih studenata, građani Osijeka međusobno se zovu *léga*, *přika* i *bráčika*, Zagrepčani ih zovu *lega* i *bracika*, Splitsani ih zovu *Slavonac*. Premda studenti općenito rabe slične žargonizme u

cijeloj Hrvatskoj, osječki se žargonizmi razlikuju od ostalih naglaskom i određenim posebnostima. Tako je tipični osječki žargonizam koji znači prijatelja, znanca, suradnika – *léga*, glupost je *dūmina*, *prīka* ima slična značenja kao i *léga*, a *brācika* uz značenja koja se odnose i na *légu* i *prīku*, još i dodatno značenje sitnoga prijestupnika, djevojka je uz ostale žargonizme i *tèpsija*.

Primjećuje se velik broj žargonizama što su nastali od tuđih riječi, u posljednje vrijeme osobito od engleskih. Takvi su, primjerice *kūl* ‘izvrstan’, *bēd* ‘loš’, *džoint* ‘cigareta od marihuane, hašiša i sl.’, *fāca* ‘važna osoba’, *frēnd* ‘prijatelj’, *spīka* ‘razgovor’, *strēnder* ‘stranac’, *drīnker* ‘pijanac’ i sl. Dakako, ima u žargonu osječkih studenata i utjecaja ostalih jezika, njemačkoga, *štrébati* ‘učiti’, *šljāka* ‘posao’, *šājba* ‘naočale’, *šprīntati* ‘juriti’, *šūpa* ‘stan’, *dūmina* ‘glupost’, turskoga *tèpsija* ‘djevojka’, *tūlum* ‘zabava, proslava’, latinskoga (*veteran* ‘student s dugim studentskim stažem’) itd.

Najveći broj žargonizama što su nastali od tuđica tvorbeno i morfološki prilagođuju se hrvatskom sustavu. Primjerice, često se u Osijeku rabi žargonizam *lega*. Znači prijatelj, suradnik, kolega na poslu, znanac. Nastao je od latinske riječi *collega* i u hrvatskom se književnom jeziku rabi u istom značenju. Obična je i tvorba toga žargonizma – skraćivanje. Naime, prvi se slog ne izgovara. Taj žargonizam muškoga je roda, jer atribut uz njega ide u muškom rodu, a sklanja se po sklonidbi imenica e-vrste. Istoga je roda i na isti se način sklanja i književni oblik *kolega*. Imenica *lega* može imati množinu (*svi smo lege*), ali se množina te riječi rjeđe rabi. U množini se sklanja po istom tipu sklonidbe. Dakle, ta je imenica u potpunosti prilagođena morfološki i tvorbeno hrvatskomu sustavu. Ima i u hrvatskom književnom jeziku još imenica muškoga roda koje se sklanjaju po sklonidbi imenica e-vrste. Primjerice, *sluga*, *gazda* muško ime *Matija* i druge. Kao što se od riječi iz općega leksika *kolega* može tvoriti i imenica ženskoga roda *kolegica*, tako se i od žargonizma *lega* može tvoriti imenica ženskoga roda *legica*. Ona se mnogo rjeđe rabi, ali postoji.

Takvih se primjera morfološke i tvorbene prilagodbe može navesti mnogo. Od njemačke riječi *dumm* ‘glup, budalast, lud’ u osječkom se žargonu javlja imenica *dumina*. Ona, kao i mnogi drugi žargonizmi, ima više značenja, a najbliže bi bilo ‘izmišljotina, glupost, (glupa) ideja’. (Npr.: *Koja ti je to dūmina?* znači ‘Kakva ti je to glupost’. *Nemam dumine* znači ‘Nemam pojma’. *Na koju si duminu prošao?* znači ‘Na koji si način položio ispit?’) Žargonizam *dumina* ženskoga je roda i sklanja se po sklonidbi imenica e-vrste.

Od grčke riječi *gymnasia* u hrvatski je književni jezik ušla riječ gimnazija kao vrsta srednje škole. U osječkom se studentskom žargonu ta riječ rabi kao *gímba*. Ona je ženskoga roda i sklanja se po deklinaciji imenica e-vrste: *Poznamo se još iz gimbe*.

Većina se žargonizama koji su nastali prema riječima tuđega podrijetla ponašaju tako da dobivaju tvorbene dočetke kao hrvatske riječi. Neki takvi žargonizmi od tuđe osnove mogu tvoriti nove riječi dodavanjem domaćih sufiksa. Navodim nekoliko najobičnijih primjera. Od engleske riječi *speak* 'govoriti' dobili smo žargonizam *spikati* dodavanjem tvorbenoga dočetka za glagole -ati. *Spik* je u ovom slučaju osnova. Na tu osnovu mogu se dodavati različiti tvorbeni dočetci, pa dobivamo od nje nove vrste riječi. Dodavanjem sufiksa -a dobivamo *spika*, imenicu ženskoga roda koja se sklanja po promjeni imenica e-vrste i znači govor. Takvu tvorbu možemo usporediti s već poznatom u jeziku: *pričati* i *priča*. Žargonizam *spika* može biti i sastavnicom frazema *nabaciti spiku* 'razgovarati, popričati s kim'. Od engleske riječi *drink* 'piti' dobivamo dodavanjem tvorbenoga dočetka -ati na osnovu *drink* – *drinkati* što znači također piti. Glagol se spreže kao i ostali hrvatski glagoli (*Drinkali smo do jutra*), a od iste osnove dodavanjem tvorbenoga dočetka -er dobivamo imenicu *drinker* 'pijanac' muškoga roda koja se sklanja po promjeni imenica a-vrste. Dodavanjem sufiksa -ica javlja se žargonizam *drinkerica* 'alkoholičarka, ženska pijanica'.

Od njemačke imenice *Schminke* 'rumenilo, ruž' studenti često rabe žargonizam *šminka* 'izgled, dotjeranost, viši društveni sloj': *U taj kaf izlazi samo šminka Osijeka*. Riječ *šminka* u općem je leksiku u značenju 'mazanje, dotjerivanje lica'.¹ Dočetak -a u ovom je primjeru dodan na osnovu *šmink*, pa je *šminka* imenica ženskoga roda i sklanja se po promjeni imenica e-vrste. Od te je osnove moguće tvoriti imenicu muškoga roda na -er, *šminker* '(pretjerano) dotjeran mladić', a sufiksom -ica dobivamo *šminkerica* '(pretjerano) dotjerana djevojka'. Imenica *šminkerica* sklanja se kao i svaka imenica ženskoga roda na -ica, tj. po deklinaciji imenica e-vrste. *Šmink* postaje osnovom i za povratni glagol *šminkati se* 'dotjerivati se, privlačiti izgledom i odjećom pozornost'. Taj se pak glagol može javiti s prefiksom *u*, *ušminkati se* 'dotjerati se'. Imenica *šminka* često se javlja u žargonskom frazemu *nabaciti šminku* u značenju 'dotjerati se'.

Od njemačke riječi *streben* 'nastojati, težiti' nastao je žargonizam *štrebati* 'učiti, učiti bez razumijevanja'. Taj je žargonizam toliko čest u hrvatskom studentskom i učeničkom žargonu da se već osjeća kao riječ što pripada općem leksiku. Od osnove *štreb* dobivamo i imenicu muškoga roda *štréber* 'onaj koji mnogo uči, karijerist' i imenicu ženskoga roda *štrèberica* 'ona koja mnogo uči, karijeristica'. Obje se imenice sklanjaju po pravilima hrvatske sklonidbe. Od istoga korijena moguće je tvoriti glagolsku imenicu *štrèbanje* 'učenje', pa i *štrebètanje* (u istom značenju). Glagol *štrebati* može dobiti sufiksa na – *naštrebati*

¹ Zanimljivo je da je riječ *šminka*, vjerojatno stoga što je i u općem leksiku, zapisana u *Hrvatskom čestotnom rječniku* (Moguš, Bratanić, Tadić 1999.) To je jedna od rijetkih riječi osječkoga studentskoga žargona (nastalih od tuđica) što je možemo naći u hrvatskom čestotniku. Osim nje, naišla sam i na riječ *fer* koja ima nešto veću čestotnost od riječi *šminka*.

‘naučiti’, a imenica *štrèber* može se javiti i kao uvećanica dodatkom dočetka -čina, *štreberčina* ‘onaj koji mnogo uči, karijerist’. Razvidna je usporedba glagola *štrebati* s glagolom učiti: *štrébati, naštrébati – učiti, naučiti*. Glagolska imenica učenje ima svoju tvorbenu istovrijednicu u žargonu *štrebanje*. U hrvatskom književnom jeziku onaj koji uči jest učenik, odnosno za ženski rod učenica, ali književni jezik nema imenice koja znači osobu koja previše i bez razumijevanja uči. Zato je vjerojatno žargonizam *štreber/štreberica* postao i dijelom općega leksika i tako se dugo zadržao u studentskom žargonu.

Žargonizam *bed* nastao je od engleske riječi *bad* ‘loš’ i znači loše raspoloženje. *Bèd* je imenica i sklanja se po promjeni imenica a-vrste: *Nema beda* znači ‘Nema lošega raspoloženja’. Od osnove *bed*, s tvorbenim dočetkom -iran i prefiksom *iz* nastaje pridjev *izbèdiran* ‘neraspoložen, nezadovoljan, nesretan’: *Svi smo izbedirani*. Imenica *bed* javlja se i kao sastavnica frazema *biti u bedu* ‘biti neraspoložen’.

Često i imena ulica ili gostionica imaju pored službenoga imena i žargonsko. I takva imena prilagođena su hrvatskom tvorbenom i morfološkom sustavu. Strossmayerova ulica obično se zove *Štrósa* i sklanja se po promjeni imenica e-vrste: *Kupila sam u Štroši*. Uz *Štroša*, za tu se ulicu može čuti i ime *Štrosika*. Imenica *Štròsika* sklanja se po promjeni imenica e-vrste poput imenice *Kòpika* nastale od imena *Copacabana* (= ime osječkoga kupališta na Dravi). Gostionica Strossmayer nije *Štrósa*, nego *Štròs*: *Idemo u Štròs na kavu*. *Štròs je u Štròsi*. Dakle, imenica je muškoga roda s deklinacijom imenica a-vrste. Susjedna je Republika Mađarska *Máda*: *Kupujemo u Mađi*. I ta je imenica prilagođena hrvatskom morfološkom sustavu.

Opće je poznato da se sufiksom -irati tvore glagoli od stranih osnova (v. Babić 1986., 451 §1723). Zanimljivo je da se žargonski glagoli nastali od tih osnova rijetko tako tvore. Tako čujemo *drìnkati* (ne *drinkirati*), *štrébati* (ne *štrebirati*), *fiksati se* u značenju *drogirati se* (ne *fiksirati*) i sl. Rjeđe se u žargonskim glagolima od tuđih osnova dodaje sufiks -irati. Primjerice, od engleske riječi *bluff* ‘obmanjivati, varati’ žargonizam glasi *blefirati* ‘varati’, od engleske riječi *bad* žargonizam glasi *izbedirati*. Stjepan Babić u *Tvorbi riječi* upozorava uz sufiks -irati: »Od naših osnova izvedena su dva glagola: *strukirati* raditi/izraditi košulju u struk i *živcirati* (*se*) poigravati se živcima, napinjati živce: *Živcirati* je zapravo prevedenica od *nervirati*.« (Babić 1986., 452, §1724). Ovom bi popisu od dva glagola valjalo dodati barem još jedan žargonski: *nogirati* ‘otjerati koga, ostaviti’.

Gotovo se svi žargonski glagoli nastali od tuđica sprežu i gotovo se sve žargonske imenice nastale od tuđica sklanjaju. To znači da su se prilagodile hrvatskom morfološkom sustavu. Najčešći je tvorbeni dočetak za imenice koje znače mušku osobu -er: *fùšer* ‘radnik bez socijalnoga osiguranja’, *štèmer* ‘razbijač, koji se voli tući’, *fàcer* ‘zgodan mladić’, *màher* ‘snalažljiv čovjek’, *fàjter*

'borac', *štrèber*... Stjepan Babić kaže da se tim sufiksom tvore imenice izvedene od stranih osnova. »U većini su izvedene od glagolskih osnova i znače vršitelja radnje.« (Babić, 1986., §1157.) Primjećuje se dosta imenica s tvorbenim dočetkom za umanjnice: *kàfić* 'kavana', *mìnić* 'kratka suknja', *Mèksić* 'McDonalds', *kòmpić* 'računalo, kompjutor', *nàrkić* 'narkoman', *hòmić* 'homoseksualac', *àlkić* 'alkoholičar'... Sve se nabrojene imenice sklanjaju po hrvatskoj sklonidbi. Po hrvatskoj se sklonidbi sklanjaju i one imenice koje dobivaju dočetke koji zvuče tuđe. Primjerice, za šušir se kaže *šušoâr* (sklonidba imenica a-vrste), za povraćanje *rigolèto* (promjena imenica a-vrste).

Tako se ponašaju i neki žargonski pridjevi nastali od tuđica. Ipak, valja reći da se pridjevi teže prilagođuju hrvatskom morfološkom sustavu. Tako žargonizam *sùper* 'izvrstan', nastao od engleske riječi *super* 'najbolje, izvrsno' može biti i pridjev i prilog. Riječ je ušla u opći leksik, ali se kao pridjev nije prilagodila hrvatskom morfološkom sustavu. Ako je prilog, glasi *super* (*Bilo nam je super*), ako je pridjev glasi *super* i ne sklanja se, nema nastavke za rod, broj (*Mačka je super*). Studenti kažu da se ponekad može čuti i pridjev *sùperan*, ali nema potvrde za *superna*. Žargonizam *kûl* 'izvrstan, dopadljiv' nastao je od engleske riječi *cool* 'hladan'. U Filipovićevu Rječniku anglicizama ovaj se pridjev tumači kao »bez mnogo emocija, smiren (često u vezi s glazbom)«, a žargonsko značenje nije u tom rječniku zabilježeno (Filipović 1990)². Pridjev *kul* nije se prilagodio hrvatskom morfološkom sustavu jer nema nastavaka za rod, broj ili padež: *Bila si kul*, *Pitaj onu kul mačku*. Žargonizam *hèpi* nastao je od engleske riječi *happy* 'sretan'. Taj je pridjev također neprilagođen hrvatskom morfološkom sustavu jer se ne mijenja kao hrvatski pridjevi po rodu, broju i padežu: *Sad sam hepi*, *Svi smo hepi*, *Bila je hepi*. Slično je i s pridjevom *fêr* 'pošteno, pravično' nastalim od engleske riječi *fair*. Ni on se ne sklanja (*Ona nije fer*). Takvih bismo primjera mogli nabrojiti više.

U žargon osječkih studenata ušlo je mnogo tuđica. Ponajviše ih je iz engleskoga jezika, ali ima ih dosta i iz njemačkoga. Te su tuđice uglavnom prilagođene hrvatskom morfološkom i tvorbenom sustavu, što znači da se, ako su promjenjive riječi, mijenjaju na isti način kao i hrvatske riječi, odnosi, podložni su zakonima hrvatske morfologije. Iznimke su u tom smislu pridjevi koji često nisu prilagođeni hrvatskom sustavu, pa se ne mijenjaju po rodu, broju i padežu.

² U navedenoj knjizi Rudolfa Filipovića (Filipović 1990.) zapisana je većina žargonizama koji su posuđeni iz engleskoga jezika. Uglavnom se značenja anglicizama podudaraju u Filipovićevoj knjizi s onima u osječkom studentskom žargonu, ali postoje i neke iznimke. Uz svaku je riječ Rudolf Filipović zapisao kako je formirana (prema kojem stupnju transfonemizacije), a navode se i mnoge druge značajke bitne za pojedini anglicizam. Svaki je anglicizam u toj knjizi akcentiran, a naglasci se uglavnom podudaraju u osječkom studentskom žargonu i Filipovićevu rječniku.

LITERATURA

- Babić, Stjepan: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*, JAZU i Školska knjiga, Zagreb 1986.
- Filipović, Rudolf: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*, JAZU i Školska knjiga, Zagreb 1990.
- Filipović, Rudolf: *English Croatian or Serbian Dictionary, Englesko-hrvatski ili srpski rječnik*, Školska knjiga i Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1986.
- Klaić, Bratoljub: *Veliki rječnik stranih riječi*. Priredio i dopunio Željko Klaić, Zora, Zagreb 1972.
- Moguš, Milan; Bratanić, Maja; Tadić, Marko: *Hrvatski čestotni rječnik*, Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Školska knjiga, Zagreb 1999.
- Sabljak, Tomislav: *Rječnik šatrovačkog govora*, Globus, Zagreb 1981.
- Simeon, Rikard: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva, A–O i P–Ž*, Matica hrvatska, Zagreb 1969.
- Uroić, Marija – Hurm, Antun: *Deutsch-kroatisches Wörterbuch mit grammatischen angeben und phraseologie. Njemačko-hrvatski rječnik s gramatičkim podacima i frazeologijom*. Školska knjiga, Zagreb 1994.

Morphological adaptation of foreign words in student's slang of Osijek

Summary

The author discusses the morphological adaptation of foreign words, which entered the student's slang of Osijek. Most of these foreign words came from the English and German language and they are morphologically adapted to Croatian language due to their Croatian flexion. However, some adjectives, such as *cool* or *happy* are not adapted.

Ključne riječi: morfološka prilagodba, tuđice, osječki studentski žargon, gramatička promjena

Key words: morphological adaptation, foreign words, student's slang in Osijek, flexion